

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

فصل نامه علمی مطالعات حقوقی

دوره شانزدهم، شماره اول، بهار ۱۴۰۳

ISSN: 2008-796

صاحب امتیاز: دانشگاه شیراز

مدیر مسئول: معاونت پژوهشی و فناوری دانشگاه شیراز

سر دبیر: دکتر محمد امامی، استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شیراز

دبیر تخصصی: دکتر فریبرز ارغوانی پیرسلامی، دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شیراز

اعضای هیئت تحریریه

محمد امامی: استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شیراز

ابراهیم بیگزاده: استاد دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی

علی اصغر حاتمی: دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شیراز

محمد علی خورسندیان: دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شیراز

محمد هادی صادقی: دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شیراز

باقر شاملو: دانشیار دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی

فضل الله فروغی: دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شیراز

فرهاد طلائی: دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شیراز

سید مجتبی واعظی: استاد دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه شیراز

علیرضا یزدانیان: دانشیار دانشکده علوم اداری و اقتصاد دانشگاه اصفهان

اعضای هیئت تحریریه بین المللی

رابرت وینته میوت: استاد حقوق بشر دانشگاه کینگز کالج

کامیل کوپو: استاد انسان شناسی حقوقی دانشگاه پاریس

کیس وان دام: استاد حقوق مسئولیت مدنی، دانشگاه ماستریخت

آندره نولکامپر: استاد دانشگاه آمستردام

نشانی پستی: شیراز، پردیس ارم، دانشگاه شیراز، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دفتر نشریه مطالعات حقوقی.

E-mail: legalstdmag@shirazu.ac.ir

Web: <https://jls.shirazu.ac.ir>

کلیه مکاتبات بایستی از طریق سامانه نشریه به نشانی <https://jls.shirazu.ac.ir> برای سردبیر ارسال شود. از کلیه علاقه‌مندان درخواست می‌شود پیش از ارسال مقاله راهنمای نگارش مقالات را مطالعه بفرمایند.

راهنمای نویسندگان

با توجه به اهمیت ایجاد یکدستی در فرایندهای دریافت، ارزیابی و انتشار یافته‌های علمی در مجله مطالعات حقوقی از نویسندگان محترم درخواست می‌شود قبل از ارسال پژوهش‌های خود محورها و مراحل زیر را به دقت مطالعه کرده و در التزام به آن‌ها اهتمام داشته باشند. عدم رعایت محورهای فوق افزون بر طولانی کردن فرایند ارزیابی و رسیدگی به مقالات احتمال عدم پذیرش و رد شدن مقالات را افزایش می‌دهد:

الف. ارسال مقاله

تمامی فرایندهای ارسال، پیگیری و انتشار مقالات در این نشریه با هدف ثبت سوابق و ارتقای شفافیت از طریق سامانه مجله انجام می‌شود؛ از این‌رو از نویسندگان محترم تقاضا می‌شود از روش‌های دیگر مانند ارسال ایمیل و مانند آن خودداری کنند.

برای ثبت‌نام و ارسال مقاله لازم است نویسنده از بخش «ورود به سامانه» در سایت ثبت‌نام کرده و بعد از تعیین نام کاربری و رمز عبور وارد فضای کاربری خود شده و مراحل بعدی را در سایت برای ارسال و پیگیری مقاله دنبال کند.

ب. شرایط مقدماتی مقالات ارسالی

توجه به محورهای زیر در زمان ارسال مقاله ضروری است و در صورت عدم توجه مقاله یا به صورت «بازگشت به نویسنده برای انجام اصلاحات شکلی و محتوایی» و یا به صورت «عدم پذیرش به خاطر عدم رعایت استانداردهای مجله» در سامانه به نمایش درخواهد آمد:

۱. ثبت‌نام باید در سامانه به‌طور کامل انجام شده و تمامی قسمت‌ها به خصوص موارد مربوط به تکمیل اطلاعات نویسندگان به‌طور دقیق و کامل در هر دو بخش فارسی و انگلیسی تکمیل شود.

۲. تمامی نویسندگان موظف هستند در «بخش اطلاعات شخصی» شناسه پژوهشگری (ORCID) را دریافت و در قسمت مربوط وارد کنند .
۳. ارسال اطلاعات مرتبط با تکمیل برگه‌های تعهدنامه نویسندگان و تعارض منافع در زمان ارسال مقاله ضروری است. برای این منظور برگه‌ها دانلود و بعد از تکمیل توسط تمامی نویسندگان به صورت فایل در سامانه بارگزاری شود.
۴. با توجه به تعهد مجله به قواعد اخلاق نشر و جلوگیری از تقلب در انتشار آثار علمی لازم تا نویسنده/گان محترم پیش از ارسال متن نهایی مقاله نسبت به بارگزاری مقاله در سامانه **نور** اقدام کرده و نتیجه نهایی را به صورت فایل پی دی اف در هنگام بارگزاری مقاله در قسمت مورد نظر بارگزاری کنند (بنا بر تصمیم هیئت دبیران مجله، سقف همانندی مقاله با دیگر آثار **حداکثر ۱۰ درصد** است و بیش از آن سبب رد مقاله در همان مرحله نخست خواهد شد)؛
۵. نویسندگان در هنگام ارسال مقاله لازم است تا افزون بر چکیده انگلیسی کوتاه، در **قالب یک فایل جداگانه** چکیده فارسی و انگلیسی طولانی با معیارهای زیر ارسال کنند:
  - چکیده حاوی حداقل ۹۰۰ تا ۱۲۰۰ کلمه باشد؛
  - این چکیده باید شامل بیان مسئله کوتاه، هدف مقاله، پرسش یا پرسش‌های محوری، فرضیه یا ادعای مقاله، روش پژوهش مورد استفاده برای تحلیل، یافته‌های مقاله و واژگان کلیدی باشد.
۶. مجله مطالعات حقوقی از پذیرش و انتشار مقالات مستخرج از رساله‌های دکتری استقبال می‌کند و برای آن‌ها اولویت در انتشار قائل است. برای این منظور لازم است در هنگام ارسال این دسته از مقالات، هم موافقت کتبی استاد راهنما (در صورت ارسال توسط دانشجوی) و هم فایل PDF پروپوزال مصوب در شورای تحصیلات تکمیلی دانشگاه مبدأ ارسال شود.
۷. بر اساس مصوبه گروه دبیران، یکی از نویسندگان مقاله بایستی دانش آموخته دکتری یا عضو هیئت علمی دانشگاه‌ها یا موسسات علمی و پژوهشی معتبر باشد. مجله از بررسی و پذیرش مقالات دانشجویی بدون همراهی استاد راهنما معذور است.

۸. با توجه به تعداد زیاد مقالات ارسالی، لزوم بازتاب دیدگاه‌های متنوع اندیشمندان و همچنین الزام آیین‌نامه وزارت علوم و کمیسیون نشریات تخصصی مبنی بر توزیع جغرافیایی نویسندگان مقالات از دانشگاه‌های مختلف این مجله از هر نویسنده در هر دوره (چهار شماره) چه در مقام نویسنده مسئول و چه در مقام نویسنده همکار صرفاً یک مقاله چاپ خواهد کرد. همچنین تا زمانی که یک نویسنده مقاله‌ای در دست بررسی دارد و قبل از تعیین تکلیف نهایی آن مقاله (پذیرش/رد/انصراف) مقاله جدید وارد فرایند رسیدگی و ارزیابی نخواهد شد.
۹. نویسنده باید تعهد کند که مقاله را قبلاً و یا همزمان برای هیچ مجله دیگری ارسال نکرده باشد و تا زمانی که نتیجه قطعی مقاله در مجله‌ی مطالعات حقوقی مشخص نشده است، آن را برای مجلات دیگر ارسال نکند (در صورت مشاهده تخلف از طرف نویسنده، دفتر مجله مطابق ضوابط اقدام خواهد کرد).
۱۰. مجله در پذیرش یا عدم پذیرش و همچنین ویراستاری مقاله‌ها آزاد است.
۱۱. مسئولیت مطالب هر مقاله از هر نظر بر عهده نویسنده یا نویسندگان است.

ج. شرایط تخصصی مقالات ارسالی

۱. با توجه به اعتبار و رتبه علمی مجله مطالعات حقوقی این نشریه از نظر موضوعی صرفاً مقالاتی را در فرایند ارزیابی قرار می‌دهد که دارای بعد پژوهشی بوده و متضمن تحلیل‌های حقوقی اصیل باشد؛
۲. مقالات نتیجه کاوش‌ها و تحلیل‌های نویسنده یا نویسندگان باشد؛
۳. وجود ایده جدید و اثرگذار در حوزه تخصصی ملاک اصلی ورود مقاله به فرایند ارزیابی است؛
۴. ضروری است تا مقالات ارسالی روشمند باشد؛ استفاده از روش‌های علمی برای تحلیل داده‌ها؛
۵. مجله مطالعات حقوقی از پذیرش مقالاتی که ماهیت ترجمه‌ای داشته یا گردآوری صرف باشد معذور است.

د. شرایط نگارش مقالات

با توجه به اهمیت حفظ یکپارچگی شکل مقالات و توجه به شاخص‌هایی محتوایی یک مقاله علمی رعیت محورهای زیر در نگارش مقالات ضروری است. لازم به ذکر است که نظام داوری و ویرایش مقالات در این مجله منطبق بر این چارچوب بوده و توجه به آن‌ها منجر به تسریع روند ارزیابی و انتشار مقاله می‌شود.

- **عنوان مقاله:** عنوان یک مقاله علمی باید کوتاه، گویا و جذاب باشد. از نظر ویرایشی عنوان مقاله حداکثر با لحاظ کلمات اصلی و کلمات ربط حداکثر ۱۶ واژه است. همچنین عنوان باید بازتابی از محتوای مقاله باشد؛ به نحوی که خواننده با مشاهده عنوان، برداشت آغازین از محتوا را کسب کند و ایده مقاله در آن بازتاب داشته باشد.

- **چکیده:** چکیده یا خلاصه مقاله یکی از بخش‌های اصلی مقالات علمی است که مطالعه آن به خواننده کمک می‌کند تا محورهای اصلی موردبحث در مقاله را دریابد. چکیده شامل بیان مسئله کوتاه، هدف مقاله، پرسش محوری مقاله، فرضیه یا ادعای مقاله، روش پژوهش و بیان یافته‌هایی است که مقاله طی فرایند پژوهش موفق با اکتساب آن‌ها شده است.

- چکیده کوتاه: این چکیده شامل حداقل ۱۵۰ و حداکثر ۲۰۰ کلمه فارسی و انگلیسی است. چکیده فارسی بعد از عنوان مقاله و پیش از ورود به بخش سرآغاز (مقدمه) قرار می‌گیرد و چکیده لاتین در صفحه آغازین فایل اصلی مقاله نوشته می‌شود.

- چکیده مبسوط: این چکیده با هدف نمایه‌سازی مجله در بخش انگلیسی سایت و نمایه‌های بین‌المللی است و لازم است در هنگام ارسال مقاله در قالب حداقل ۹۰۰ تا ۱۲۰۰ کلمه به صورت فارسی و انگلیسی در فایلی مجزا از متن اصلی مقاله ارسال شود.

نکات مهم در مورد چکیده:

- رعایت کف و سقف کلمات در هر دو نوع چکیده ضروری است؛

- چکیده‌های انگلیسی (کوتاه و مبسوط) دقیقاً باید منطبق با چکیده‌های فارسی باشد؛

- ترجمه چکیده انگلیسی باید دقیق باشد و از استفاده از نرم‌افزارهای ترجمه‌ای مانند گوگل اجتناب شود.

- واژگان کلیدی: این واژگان بین ۵ تا ۷ مورد است و باید شامل مواردی باشد که بیشترین بسامد را در عنوان و محتوای مقاله داشته و امکان جستجوی مقاله در نمایه‌ها و موتورهای جستجو فراهم آورد. همچنین لازم است تا ترتیب نوشتاری این واژگان بر اساس حروف الفبا تنظیم شود. اشاره به این واژگان بعد از هر دو چکیده فارسی و انگلیسی ضروری است.
- سرآغاز (مقدمه): این بخش شامل بیان مسئله، توضیح ضرورت و اهمیت پژوهش، طرح سؤال و ادعا و در نهایت سازمان‌دهی مقاله است. در مورد مقالاتی که قصد نویسنده نشان دادن نوآوری پژوهش است در درون سرآغاز امکان نگارش پیشینه پژوهش وجود دارد. در مواردی هم که بیان این پیشینه نیازمند پرداخت بیشتری است می‌توان در قسمت بعد از سرآغاز بخشی را به صورت مجزا تحت عنوان «پیشینه پژوهش» در نظر گرفت.
- متن اصلی: اصلی‌ترین بخش یک مقاله علمی است که شامل شواهد، داده‌ها و تحلیل‌های نویسنده مقاله است که بخش‌بندی‌های زیرین آن به ابتکار نویسنده و با توجه به هدف مقاله و ادعای آن انجام می‌شود.
- فرجام سخن (نتیجه‌گیری): این قسمت به بیان یافته‌ها و نتایج پژوهش اشاره می‌کند.
- منابع: در این قسمت لازم است تا نویسنده مقاله منابع و مآخذی را که در متن از آن‌ها استفاده کرده و به آن‌ها استناد شده است بر اساس ضوابط استناد مدنظر مجله مورد اشاره قرار دهد.

ز. ضوابط استناد

ز-۱. در زمان ارسال مقاله

- شیوه ارجاع نویسی از این مجله از روش درون‌متنی APA پیروی می‌کند.
- ارجاع نویسی درون‌متنی: در این شیوه منابع مورد استفاده با ذکر نام خانوادگی نویسنده/گان، سال اثر و صفحه مورد استناد انجام می‌شود مانند: (امامی، ۱۴۰۱: ۳۲).
- در مواردی که منبع سه نویسنده دارد نام هر سه نویسنده در درون متن باید قید شود. اگر بیش از سه باشد بعد از نگارش نام نویسنده نخست از عبارت همکاران استفاده می‌شود مانند: (ظفری و همکاران، ۱۴۰۲: ۲۰۶) و در زبان لاتین از عبارت et al استفاده می‌شود مانند (Emami et al, 2022: 32):

- در مواردی که منبع در درون متن لازم به تکرار است باید عیناً به آن اشاره شود و استفاده از عبارت همان و پیشین در فارسی یا *op cit* در انگلیسی صحیح نیست.
- منابع مورد استناد در این مجله در بر بخش فهرست نهایی در مرحله ارسال اولیه مقاله و پیش از پذیرش نهایی بر اساس زبان منبع از یکدیگر جدا شده و با حروف الفبا مشخص می‌شود مانند:

الف. فارسی

ب. عربی

ج. انگلیسی یا فرانسوی

- ترتیب نگارش منابع بر اساس حروف الفبا است؛
- در هر زبان تمام منابع مورداستفاده (کتاب، مقاله، پایان‌نامه یا رساله و منابع اینترنتی) در یکدیگر ادغام شده و به ترتیب حروف الفبا بازنویسی می‌شود (فقط پرونده‌ها، آرا و قوانین جدا نوشته می‌شوند)؛
- **استناد به کتاب**

کتاب تألیفی: نام خانوادگی، نام (سال). **عنوان کتاب/ایتالیک** می‌شود، شهر محل انتشار: انتشارات. مانند:

امامی، محمد (۱۴۰۱). **حقوق مالیه عمومی**، تهران: میزان.

کتاب ترجمه: نام خانوادگی، نام (سال). **عنوان کتاب/ایتالیک** می‌شود، نام و نام خانوادگی مترجم، شهر محل انتشار: انتشارات. مانند:

لاکلین، مارتین (۱۳۹۹). **حقوق عمومی و نظریه سیاسی**، ترجمه محمد امامی و آیدا حیدری، تهران: میزان.

نکته: عنوان کتاب صرفاً/ایتالیک می‌شود و نباید برجسته (بولد) باشد.

- **استناد به مقاله:**

مقاله در مجله: ام خانوادگی، نام (سال). **عنوان مقاله**، **عنوان مجله/ایتالیک** شود، دوره (شماره)، صفحات مقاله در مجله. مانند:

شریفی، محسن (۱۴۰۲). **نقدی بر رویکرد قانون‌گذار ایران در قبال بزه‌کاری سبز**، **مجله مطالعات حقوقی**، (۱) ۱۵، ۹۲-۶۴.

مقاله در کتاب گردآوری: نام خانوادگی، نام (نویسنده مقاله) (سال). عنوان مقاله درون گیومه، در عنوان کتاب (عنوان ایتالیک شود)، نام و نام خانوادگی نویسنده کتاب، شهر محل انتشار: انتشارات.

نکته: عنوان مقاله نباید درون گیومه قرار گیرد و عنوان مجله صرفاً ایتالیک می‌شود و نباید برجسته (بولد) باشد.

• استناد به پایان‌نامه/رساله:

نام و نام خانوادگی نویسنده (سال). عنوان پایان‌نامه / رساله، پایان‌نامه / رساله مقطع تحصیلی، به راهنمایی نام استاد راهنما، نام دانشگاه محل تحصیل.

• استناد به منابع اینترنتی:

الف. اگر منبع مورد نظر نویسنده دارد:

۱. ارجاع درون‌متنی: (نام خانوادگی نویسنده، سال) مانند: (ریکارد، ۱۴۰۱)

۲. ارجاع در فهرست نهایی منابع

نام خانوادگی، نام (سال). عنوان کامل مطلب، (تاریخ مشاهده مطلب در سایت) در: لینک کپی شده و اینجا گذاشته شود، مانند:

ریکارد، فیلیپ (۱۴۰۱). جامعه جهانی در معرض فروپاشی، (تاریخ مشاهده

در: <http://irdiplomacy.ir/fa/news/2014859>

ب. اگر منبع مورد نظر نویسنده خاصی ندارد:

۱. ارجاع درون متن: (نام سایت، سال درج مطلب در سایت) مانند: (دیپلماسی

ایرانی، ۱۴۰۱)

۲. ارجاع در فهرست نهایی منابع

نام سایت (سال). عنوان کامل مطلب، (تاریخ مشاهده مطلب در سایت) در: لینک کپی شده و اینجا گذاشته شود، مانند:

دیپلماسی ایرانی (۱۴۰۱). ترکیه از احتمال خرید جنگنده‌های سوخو-۳۵ روسیه خبر

داد، (تاریخ مشاهده <http://irdiplomacy.ir/fa/news/2014890> در ۱۴۰۱/۷/۷)

نکات مهم:

- در مورد منابع زبان خارجی دقیقاً به همین شیوه ارجاع نویسی منابع فارسی عمل می‌شود؛
- در مورد منابع انگلیسی لازم است نام خانوادگی نویسندگان کامل نوشته شده و نام کوچک صرفاً با حرف اول بزرگ نشان داده شود؛
- در مورد تمام منابع فارسی و لاتین مورد استفاده در مقاله در فهرست نهایی منابع لازم است تا در انتهای مقاله شناسه منحصر بفرد DoI یا DOR ذکر شود مانند: شریفی، محسن (۱۴۰۲). نقدی بر رویکرد قانون‌گذار ایران در قبال بزه‌کاری سبز، *مجله مطالعات حقوقی*، 64-92. DoI: 10.22099/JLS.2023.39220.4190.15(1)
- منابع تخصصی به صورت رأی دادگاه‌ها، قانون و پرونده‌ها و مانند آن در ذیل زبان مورد نظر بعد از منابع دیگر جداگانه نوشته می‌شود.
- تمامی منابع فارسی و عربی که در فهرست نهایی منابع وجود دارند لازم است تا به انگلیسی ترجمه شده و در بخش منابع انگلیسی گنجانده شوند (منابع فارسی در بخش فارسی حفظ می‌شوند) و در انتهای منابع عبارت [In Persian] برای منابع فارسی ترجمه شده و عبارت [In Arabic] برای منابع عربی ترجمه شده در درون کروشه ذکر شود مانند:

Tehran: Mizan [In Persian] *Public Finance Law*. (Emami, M. 2022)

توجه: استناد دهی به مقالات منتشر شده این مجله در شماره‌های قبلی، در اولویت بخشی ارسال مقاله به داوری موثر واقع می‌شود.

ز-۲. در صورت پذیرش نهایی مقاله

در صورت پذیرش نهایی مقاله نویسندگان محترم لازم است در شیوه استنادی محورهای زیر را در فایل اصلی مقاله اعمال کنند:

- تمام منابع فارسی و عربی به انگلیسی ترجمه شده و در بخش انگلیسی گنجانده شوند؛

- منابع فارسی و عربی از قسمت فهرست نهایی حذف شوند و فهرست منابع صرفاً شامل منابع انگلیسی می شود؛

- در درون متن تمامی ارجاعات فارسی و عربی به صورت انگلیسی نوشته شود.

- حرف اول تمام کلمات اصلی در زبان انگلیسی در بخش های عنوان انگلیسی مقاله، واژگان کلیدی و در قسمت منابع درون متن و منابع نهایی حتماً بزرگ نوشته شود.

س. مشخصات نویسندگان

- در یک فایل ورد جداگانه، نام مؤلف یا مؤلفان همراه با درجه علمی و وابستگی سازمانی ایشان، نشانی پستی و اینترنتی و شماره تلفن ثابت و همراه، نوشته شود و نویسنده‌ی مسؤل نیز مشخص شود.

- مشخصات نویسندگان مقاله به فارسی و انگلیسی به ترتیب ذیل تنظیم شود:

- نام و نام خانوادگی، مرتبه علمی، نام گروه، نام دانشکده (در صورت داشتن دانشکده تخصصی)، نام دانشگاه، نام شهر، نام کشور.

- از بیان عنوان هایی نظیر دکتر، مهندس و... خودداری شود.
  - لطفاً دقت شود بین فایل مشخصات ارسالی نویسندگان و نیز مشخصات درج شده در سامانه از حیث ترتیب نویسندگان و وابستگی سازمانی انطباق وجود داشته باشد. در صورت عدم انطباق مسئولیت ناشی از آن متوجه نویسنده مسؤل بوده و در صورت انتشار نهایی مقاله به هیچ عنوان تغییری در فایل نهایی ایجاد نخواهد شد.
- نمونه ای از اصطلاحات انگلیسی جهت اطلاع آورده می شود:

استاد	Prof.
دانشیار	Associate Prof.
استادیار	Assistant Prof.
مربی	Instructor
دانش آموخته دکتری	Ph.D. in

دانش آموخته کارشناسی ارشد	MA. in
دانشجوی دکتری	Ph.D. Student in
دانشجوی کارشناسی ارشد	MA. Student in
گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی	Department of Criminal and Criminology Law
دانشکده حقوق و علوم سیاسی	Faculty of Law and Political Science
نویسنده مسئول	Corresponding Author

به دلیل ارسال فایل مقالات به داوران، مشخصات نویسنده یا نویسندگان به هیچ عنوان در متن اصلی مقاله درج نشود.

یادداشت دبیر تخصصی مجله مطالعات حقوقی

دکتر فریبرز ارغوانی پیرسلامی^۱

آغاز دور جدیدی از درگیری‌های فلسطینی-اسرائیلی بعد از رویدادهای هفتم اکتبر ۲۰۲۳ بار دیگر دیربازترین چالش ژئوپلیتیک و اختلاف حقوقی بین المللی در دوره معاصر را در صدر اخبار و تحلیل‌های علمی و رسانه‌ای جهان قرار داد. اگرچه پیش‌بینی آغاز این دور از درگیری‌ها با شکل و شمایل هفتم اکتبر به سبب قدرت نامتقارن دو طرف منازعه دشوار بود اما تداوم این منازعه از دهه دوم قرن بیستم تا به امروز به شکل چرخه‌های خشونت این احتمال را در اذهان سیاست‌گذاری و علمی همواره حفظ کرده بود که دیر یا زود صفحه دیگری از درگیری و خشونت رخ می‌نمود.

پیرو این رویداد افزون بر آغاز ارائه تحلیل‌های مرتبط با حوادث ۷ اکتبر و حملات حماس و سایر گروه‌های جهادی فلسطینی به اسرائیل و پیرو آن حمله اسرائیل به غزه بار دیگر ریشه‌یابی دلیل تداوم خشونت از منظر گوناگون سیاسی، اقتصادی و حقوقی در مرکز توجهات قرار گرفت. ارائه این تحلیل‌ها در کنار اهمیت این رویداد برای ایران اهمیتی مضاعف داشت؛ افزون بر قرارگیری فلسطین به‌عنوان بخشی از جهان اسلام در منظومه سیاست منطقه‌ای ایران و هم‌زمانی این اتفاق با اوج‌گیری روند عادی‌سازی روابط اعراب و اسرائیل، ایران را به شکل اجتناب‌ناپذیری در مرکز این تحول قرار داد. آنچه در چهار دهه اخیر در مقایسه با سایر حوزه‌های تحلیلی در جامعه دانشگاهی ایران کمتر به آن توجه شده پرداخت و واریسی حقوقی ریشه‌ها و روندهای منازعه اعراب و اسرائیل و حقوق و تکالیفی است که طرفین منازعه با

---

۱. دانشیار روابط بین الملل، گروه علوم سیاسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.
farghavani@shirazu.ac.ir

استدلالات‌های گوناگون خود را محق و دیگری را تضييع‌گر حق معرفی کرده‌اند. از این رو باهدف رفع خلأ در جامعه حقوقی ایران، **مجله مطالعات حقوقی** بلافاصله بعداز آغاز این رویداد با چند هدف بررسی علمی این واقعه را در قالب فراخوان موردتوجه قرار داد. مهم‌ترین این اهداف عبارت‌اند از:

- قرار دادن یک مسئله مبتلابه منافع ملی و اسلامی کشور در مرکز بررسی و واکاوی علمی؛
- ایجاد گفتمان علمی برای خارج کردن جامعه حقوقی کشور از صرف پرداختن به مسائل شکلی و تکنیکی حقوق و لزوم دغدغه‌مندی برای مسائل بین‌المللی با توجه به زمینه‌مندی رویدادها؛
- جلب‌توجه حوزه سیاست‌گذاری به جنبه‌های علمی و استنادهای حقوقی در ابراز مواضع و پرهیز از رفتارها و رویکردهای صرفاً شعاری و تبلیغاتی؛
- به‌روزرسانی استنادهای حقوقی برای اعلام مواضع جمهوری اسلامی ایران؛
- شناسایی و معرفی ابعاد چگونگی امکان تعقیب و مجازات عاملان کشتار بی‌رحمانه مردم غزه؛
- واکاوی جنبه‌های حقوق بشری موضوع با هدف در نظرگیری امکان پیگیری در چارچوب گفتمان‌های مسلط در جامعه بین‌المللی؛
- و واری و واکاوی حق‌ها و تکالیف موجود در منازعه فلسطین - اسرائیل.

در راستای این ابعاد و از پی فراخوان مجله برای دریافت مقالات علمی با مهلت زمانی اول دی‌ماه ۱۴۰۲ چند محوری موضوعی به شرح زیر پیشنهاد شد:

- حقوق بین‌الملل، حقوق بشردوستانه و حقوق بین‌الملل کیفری؛
- حقوق بشر؛
- حقوق عمومی.

ذیل محور نخست بر لزوم توجه به نقش سازمان‌های بین‌المللی و آسیب‌شناسی عملکرد آن‌ها در منازعه مزبور، مؤلفه سنجی تروریسم در مقابل جنبش‌های آزادی‌بخش، تحلیل آرا و نظرات مراجع بین‌المللی حل و فصل اختلاف، تعهدات و مسئولیت دولت‌ها و دیگر کنشگران بین‌المللی و مسئولیت مدنی، کیفری و جبران خسارات وارده ناشی از منازعات مسلحانه با تأکید بر این رویداد مدنظر قرار گرفت. در بحث حقوق بشر محورهای موضوعی‌ای مانند بررسی نقض انواع حقوق بنیادین بشر، حق بر تعیین سرنوشت، حق بر مقاومت، اصل عدم تبعیض، امکان‌سنجی ژنوسید و پاک‌سازی قومی، جایگاه حقوق اقلیت‌ها و مرز حقوق بشردوستانه و حقوق بشر در مسئله فلسطین پیشنهاد شد. همچنین در حوزه موضوعی حقوق عمومی محورهایی مانند مبانی مشروعیت حقوقی و مؤلفه‌های شناسایی، ارزیابی حقوقی سیاست دولت واحد یا دو دولت مستقل، هویت جمعی و ناسیونالیسم، جدایی جبران‌ساز و مشروعیت توسل به خشونت در جهت رهایی از استعمار، تأثیر سابقه حکمرانی سیاسی و حوزه صلاحیت دولت دارای قیمومیت و بررسی تاریخ حقوقی این منازعه پیشنهاد شد.

نتیجه حاصل از پیشنهاد این محورهای موضوعی دریافت ۴۱ مقاله علمی از دانشگاه‌ها و مراکز پژوهشی با گستره جغرافیایی متنوع از سراسر کشور بود که طی یک فرایند داوری دوسوگور با بهره‌گیری از داوران برجسته و خبره و متخصص در حوزه‌های موضوعی مختلف (حداقل ۲ داور برای هر مقاله) با معیارها و استانداردهای تخصصی و علمی مورد ارزیابی قرار گرفت و در نهایت ۱۳ مقاله شرایط مدنظر مجله و داوران را احراز کرده و در فرایند بررسی و انتشار قرار گرفتند.

در مقاله نخست نویسندگان با محوریت بخشیدن به موضوع «حق مقاومت در برابر اشغال» بر این نظرند که با توجه به اندیشه حقوق طبیعی و به‌طور مشخص حق تعیین سرنوشت، مردم سرزمین تحت اشغال می‌توانند حق بر مقاومت را با رعایت موازین حقوق بین‌الملل استیفا کنند. از دید نویسندگان البته قلمرو این حق محدود به سرزمین اشغالی و دوران اشغال بوده و منحصر به مقاومت مسلحانه نیست. ضمن اینکه قدرت اشغالگر نیز در سرزمین اشغالی حق توسل به دفاع مشروع را ندارد.

مقاله دوم، با تمرکز بر «دکترین مسئولیت حمایت و نسبت سنتجی آن با مناسبات قدرت» به واکاوی دلیل یا دلایل عدم استفاده جامعه بین‌المللی از این دکترین در موضوع اسرائیل- فلسطین پرداخته و بر این نظر است که مناسبات و سازوکارهای قدرت حاکم بر روابط بین‌الملل موجب عدم امکان توسل به این دکترین به‌ویژه از سوی سازمان ملل در قبال ساکنان غزه شده است. از دید نویسنده این مقاله، بازتاب ساختار سلسله‌مراتبی قدرت در نظام بین‌الملل در ارکان ملل متحد به‌ویژه در شاکله حق وتو و به‌خصوص استفاده ابزاری ایالات متحده از این حق با هدف حفظ منافع و چارچوب‌های قدرت خود در خاورمیانه منجر به ناکارآمدی دکترین مسئولیت حمایت شده است.

تمرکز بر «کنوانسیون حقوق کودک و بررسی نسبت آن با رفتارهای اسرائیل» محور موضوعی مقاله سوم در این شماره است. نویسندگان این مقاله با اشاره به قرارگیری اسرائیل به‌عنوان یکی از طرفین این کنوانسیون و تأکید بر این چارچوب قانونی بر لزوم بهره‌مندی کودکان از صلاحیت قضایی (مستند به ماده ۲ کنوانسیون) معتقدند که اقدام کینست (پارلمان) اسرائیل در سال ۲۰۱۸ در تصویب سندی با عنوان قانون دولت-ملت یهود که بر اساس آن اعمال حق تعیین سرنوشت ملی را منحصر به قوم یهود دانسته و ساخت‌وساز شهرک‌های اسرائیلی را یک ارزش می‌داند نه تنها مغایر با اصل عدم تبعیض است بلکه ناقض حق بر هویت، حق مراقبت، حفاظت و ایمنی، حق بر سلامت و حق بر آموزش و درنهایت مصالح عالیه کودکان فلسطینی است.

چهارمین مقاله از این شماره بر «پاسخ اسرائیل به حملات هفتم اکتبر حماس از منظر حقوق بین‌الملل توسل به‌زور» متمرکز می‌شود. نویسندگان این مقاله با اشاره به توجیهات حقوقی هر دو طرف مخاصمه بر این نظراند که عملیات ۷ اکتبر و اقدام حماس از منظر حق تعیین سرنوشت و نبرد با اشغالگر توجیه قانونی دارد، اما باید در نظر داشت که اعمال این حق باید با رعایت مقررات بین‌المللی در انتخاب نوع، شیوه و ابزارهای انجام عملیات صورت می‌گرفت. بر همین مبنا نیز استناد به دفاع مشروع از سوی اسرائیل نیز از منظر حقوق جنگ و اختیارات اشغالگر برای برقراری نظم در سرزمین اشغالی فاقد توجیه قانونی قابل اتکا است.

واکاوی «وضعیت حقوقی شهرک‌نشینان مناطق شمالی فلسطین» محور بحث پنجمین مقاله از مجموعه حاضر است. نویسندگان این مقاله با استناد به حقوق حاکم بر منطقه اشغالی و وضعیت حقوقی غیرنظامیان و نیز حاکمیت قوانین نظامی در شهرک‌های اسرائیلی و خشونت مسلحانه آنان بر این نظراند که شهرک‌نشینان در این مناطق رزمنده محسوب می‌شوند و حتی دیگر شهرک‌نشینانی که چنین فعالیت‌هایی نداشته و صرفاً با سیاست‌های انتقال جمعیت به این مناطق منتقل شده‌اند به سپر انسانی اسرائیل تبدیل شده‌اند و در این راستا، در صورتی که داوطلبانه در این مناطق سکنی گزیده باشند می‌توان وضعیت حقوقی آن‌ها را نیز در قالب رزمنده تعریف کرد.

مقاله ششم فراتر از منازعه درونی در سرزمین‌های اشغالی با نگاهی به حقوق بین‌الملل کیفری بر «امکان‌سنجی تعقیب داخلی و بین‌المللی جنایات اسرائیل در غزه» متمرکز می‌شود. نویسنده این مقاله معتقد است که در قلمرو صلاحیت داخلی کشورها فرض مداخله قضایی از طریق اصول صلاحیت سرزمینی و فرا سرزمینی ناممکن به نظر می‌رسد. به همین نسبت در سطح بین‌المللی نیز امکان تعقیب این جنایات با تشکیل دادگاه‌های اختصاصی یا مختلط و یا با ارجاع وضعیت فلسطین به دیوان کیفری بین‌المللی از سوی شورای امنیت غیرمحمول به نظر می‌رسد؛ اما با احتساب فلسطین به‌عنوان یک دولت و بر این مبنا پذیرش صلاحیت موردی و الحاق به اساسنامه و ارجاع وضعیت توسط دولت فلسطین به دیوان، اعمال صلاحیت دیوان کیفری امکان‌پذیر است.

واکاوی «چالش‌های فراروی طرح ج.ا.ایران در خصوص پیشنهاد همه‌پرسی در فلسطین از منظر حقوق بین‌الملل» محور موضوعی مقاله هفتم است. نویسندگان این مقاله معتقدند بی‌توجهی به ایده تشکیل دو دولت، بی‌توجهی به نقش ساختار سیاسی و رسمی کنونی و بی‌توجهی به ترمینولوژی حقوق بین‌الملل سه چالش اصلی حقوقی فراروی طرح پیشنهادی ایران است. بر این اساس از دید این مقاله ایران بایستی طرح جدیدی ارائه داده و طی آن با اتخاذ رویکردی اقتناعی به سمت اقدام جمعی حقوقی و سیاسی گام بردارد و در این مسیر لازم

است تا علاوه بر توجه به ادبیات حقوقی به‌روز، به تحولات ناشی از سازوکارهای حقوق بشری و نهادهای قضایی بین‌المللی توجه بیشتری کند.

مقاله هشتم «امکان‌سنجی ارتکاب به نسل‌کشی در غزه توسط اسرائیل» را مدنظر قرار داده و بر این نظر است که به خاطر اقدام‌های اسرائیل مانند قتل اعضای گروه، ایراد صدمه شدید جسمی و روحی و تحمیل شرایط زندگی نامناسب رکن مادی و معنوی ژنوسید در دوره بعد از ۷ اکتبر محقق شده و از این جهت مردم غزه قربانی جدید این جرم هستند.

نویسنده نهمین مقاله مجموعه حاضر با تمرکز بر بیت‌المقدس به «بررسی حق بر عبادت و دسترسی» در این مکان پرداخته است. ایشان ضمن تأکید بر در دسترس بودن طرح شناسایی استقلال بیت‌المقدس، معتقدند که طرح شناسایی استقلال این مکان تضمین‌کننده حق دسترسی پیروان ادیان مختلف به سایت مقدس مورداعاست و از این جهت شناسایی این استقلال هم با آموزه‌های نظام بین‌المللی حقوق بشر همسو است و هم با مبانی و آموزه‌های اسلامی و فقهی.

در دهمین مقاله موضوع «شناسایی جنایت جنگی اسرائیل در دیوان کیفری بین‌المللی» امکان‌سنجی و واریسی شده است. نویسنده این مقاله با اشاره به از بین رفتن هزاران غیرنظامی و تخریب مواضع حیاتی غزه و در نتیجه حتمی بودن جنایت جنگی اسرائیل بر این نظر است که با عضویت فلسطین در اساسنامه رم و همچنین ماهیت بین‌المللی درگیری و با استناد به ماده ۱۲ اساسنامه، دیوان کیفری بین‌المللی صلاحیت رسیدگی به جنایات جنگی اسرائیل را دارد.

نویسندگان مقاله یازدهم با توجه به ابعاد رسانه‌ای منازعه اسرائیلی-فلسطینی، «بازنمایی ابعاد حقوقی حوادث اکتبر ۲۰۲۳ با تمرکز بر صفحات اینستاگرامی بی‌بی‌سی فارسی و ایران اینترنشنال» را در مرکز توجه قرار داده‌اند. در این مقاله، نویسندگان به این جمع‌بندی رسیده‌اند که رسانه‌های فوق در قالب صفحه اینستاگرامی سعی داشته‌اند تا حمله اسرائیل به نوار غزه را در چارچوب «دفاع مشروع» بازنمایی کرده و حتی حماس را گروهی تروریستی و مسئول بروز کشتار مردم غزه معرفی کنند. ضمن آنکه تأکید بر مداخله ایران و جبهه مقاومت در معادلات غزه بخش مهم دیگری از بازنمایی مخاصمه غزه بوده است.

«بررسی ابعاد شهرک‌سازی و شهرک‌نشینی در مناطق اشغالی از منظر حقوق کیفری بین‌المللی» محور موضوعی مقاله دوازدهم بوده است. نویسنده این مقاله در پرتو آموزه‌های حقوق بشردوستانه و قواعد مسئولیت کیفری بر این نظر است که شهرک‌سازی‌های اسرائیل - که مستلزم پاک‌سازی قومی در مناطق اشغالی بوده - و ساکن‌سازی شهرک‌نشینان در این مناطق یک رفتار مجرمانه مسئولیت‌آفرین تلقی می‌شود. در همین راستا، شهرک‌نشینی داوطلبانه نیز زمینه‌ساز جرم جنگی انتقال جمعیت به مناطق اشغالی بوده و از این رو با پیامد مسئولیت کیفری شهرک‌نشین‌ها همراه است. بر همین منوال، شرکت‌های تجاری درگیر در ساخت‌وساز شهرک‌ها نیز به دلیل معاونت در این ارتکاب به جنایت جنگی مسئول شمرده می‌شوند.

و در نهایت آخرین مقاله این مجموعه به تحلیل حقوق بشری از منازعه اسرائیل-فلسطین می‌پردازد. نویسندگان این مقاله با تشریح دیدگاه‌های گوناگون در خصوص ماهیت حقوقی منازعه اسرائیلی-فلسطینی از منظر حقوق بشری، بر این نظرند که سازمان ملل با توسل به رویکرد دو دولت و نظام حقوق بشردوستانه در عمل توفیق خاصی برای تأمین حقوق فلسطینیان از جهت حق بر شهروندی و تعیین سرنوشت نداشته است. از دید آن‌ها، عبور از نظریه دو دولت و توجه هم‌زمان به نظام حقوق بشردوستانه و نظام حقوقی ضد تبعیض بهتر می‌تواند به تحلیل وضعیت حقوق بشری این منازعه کمک کند. بر همین مبنا نیز شناسایی وضعیت اشغال سرزمینی مطابق حقوق بشردوستانه به مانعی برای ضرورت پایان دادن به نظام آپارتاید مبتنی بر تبعیض نژادی و اعطای حقوق شهروندی به‌ویژه حق رأی سیاسی به فلسطینیان تبدیل شده است و در این راستا تجارب برآمده از تجربه آفریقای جنوبی می‌تواند در وضعیت حقوقی منازعه اسرائیلی-فلسطینی راهگشا باشد.

مجله مطالعات حقوقی دانشگاه شیراز ضمن قدردانی از تمامی نویسندگانی که مقالات خویش را به این مجله ارسال کرده‌اند، از ابتدا بنای خویش را بر ایجاد یک فضای گفتگویی و ارائه نظر از منظرهای گوناگون گذاشته و از این جهت انتشار هر یک از مقالات را به معنای تأیید استدلال‌ها و ادعاهای آن‌ها ندانسته و نقد و بررسی و بازتاب آن‌ها را بر عهده جامعه علمی می‌گذارد. با این حال این مجله با تأکید هیئت تحریریه همچنان در شماره‌های آتی توجه به مسائل

روز حقوقی و بررسی ابعاد و زمینه‌های گوناگون را در مرکز توجه قرار داده و با توجه به استقبال جامعه حقوقی از این ابتکار امیدوار است که این ابتکار در آینده تداوم داشته باشد.

در پایان ضمن تشکر و قدردانی از تمامی کسانی که در ارائه پیشنهاد و پیشبرد این ابتکار نقش داشته‌اند لازم است تا از سردبیر و اعضای محترم هیئت تحریریه در همراهی و تسهیل فرایند، معاونت پژوهشی دانشگاه شیراز در حمایت مادی و معنوی، جناب آقای دکتر هادی صالحی در ارائه پیشنهاد اولیه و تهیه فراخوان و نیز تمامی نویسندگان و داوران گرامی مجله که با دقت نظر و موشکافی به انتشار این شماره از نشریه یاری رساندند تشکر داشته باشم.

فهرست مقالات

- یادداشت دبیر تخصصی مجله مطالعات حقوقی/ فریبرز ارغوانی پیرسلامی .....أ
- حق مقاومت در برابر اشغال؛ با تأکید بر وضعیت فلسطین/ امیر مقامی، امید شیرزاد ۱
- مناسبات قدرت و دکترین مسئولیت حمایت؛ مطالعه موردی مخاصمه ۲۰۲۳ حماس – اسرائیل/ مرتضی اسمعیلی ۴۳
- تقابل حقوق اساسی رژیم اسرائیل با تعهدات کنوانسیون حقوق کودک: نقض مصالح عالیه در قانون دولت-ملت یهود/ احمدرضا آذرپندار، رضا موسی زاده ۷۵
- توسل به زور در حقوق بین الملل: مورد مطالعاتی مخاصمه ۲۰۲۳ حماس و اسرائیل/ عقیل محمدی، عبدالله عابدینی، امیرعباس کیانی ۱۰۵
- وضعیت حقوقی شهرک نشینان مناطق اشغالی فلسطین/ علی احدی کرتق، فاطمه فولادی... ۱۴۵
- تأملی بر امکان سنجی تعقیب داخلی و بین المللی جنایات ارتكابی رژیم صهیونیستی در غزه/ فضل الله فروغی ۱۷۹
- چالش های طرح جمهوری اسلامی ایران در خصوص همه پرسی در فلسطین از منظر حقوق بین الملل و بایسته های روزآمدسازی آن/ محمد صالح تسخیری ۲۲۹
- امکان سنجی ارتكاب نسل کشی در غزه توسط اسرائیل در پرتو عملیات طوفان الاقصی (۷ اکتبر ۲۰۲۳)/ مهدی رضا صادقی ۲۵۷
- حق بر عبادت و دسترسی و مسئله رژیم حقوقی حاکم بر بیت المقدس/ محمدعلی هاشمی ۲۸۹

- شناسایی جنایات جنگی اسرائیل در جنگ ۲۰۲۳ اسرائیل-حماس تحت چارچوب اساسنامه
دیوان کیفری بین‌المللی / میلاد حاجی اسماعیلی ۳۱۹
- بازنمایی ابعاد حقوقی مخاصمه اکتبر ۲۰۲۳ غزه در صفحات اینستاگرام بی‌بی‌سی فارسی و
ایران اینترنشنال / هادی صادقی اول، علی منافی و رکیانی ۳۵۵
- شهرک‌سازی و شهرک‌نشینی در مناطق اشغالی از منظر حقوق کیفری بین‌المللی / محمدهادی
ذاکر حسین ۳۹۱
- گذار از حقوق بشردوستانه به حقوق ضدتبعیض؛ تحلیلی حقوق بشری بر منازعه اسرائیل-
فلسطین بر پایه شهروندی / هادی صالحی، رابرت وینته میوت ۴۲۷